

Національна академія правових наук України
Відділення цивільно-правових наук

Асоціація цивілістів України

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Юридичний факультет

ЦИВІЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО: СИСТЕМА, МІЖГАЛУЗЕВІ ЗВ'ЯЗКИ, ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Матеріали міжнародного цивілістичного форуму

(м. Київ, 25-26 квітня 2013 року)

УДК 341.9+347(082) «2013.04.25-26»

ББК 67.412.22я43+67.404я43А43

Редакційна колегія:

І. А. Безклубий, Т. В. Боднар, О. В. Дзера, Н. С. Кузнєцова, О. В. Кохановська, Р. А. Майданик (відп. ред.), М. М. Хоменко.

Відповідальний редактор

Р. А. Майданик

А43 Цивільне законодавство: система, міжгалузеві зв'язки, шляхи вдосконалення. Матеріали міжнародного цивілістичного форуму, Київ, 25-26 квітня 2013 року. – К.: ТОВ «Білоцерківдрук», 2014. – 370с.

Збірник присвячений актуальним науковим проблемам цивільного, сімейного, міжнародного приватного права та цивільного процесу. Книга підготовлена на основі матеріалів міжнародного цивілістичного форуму, проведеного 25-26 квітня 2013 року кафедрою цивільного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

До збірника увійшли наукові доповіді провідних вчених у сфері приватного права з України, Російської Федерації, Казахстану, практикуючих юристів, представників судових органів, а також аспірантів та здобувачів.

Видання адресоване вченим, науковим співробітникам, викладачам юридичних факультетів і вищих навчальних закладів, аспірантам, а також працівникам судів, прокуратури, адвокатури, іншим особам, які вивчають і застосовують доробки приватноправової науки.

© Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2013

© Автори статей, 2013

Національна академія правових наук України
Відділення цивільно-правових наук

Асоціація цивілістів України

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Юридичний факультет

ЦИВІЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО: СИСТЕМА, МІЖГАЛУЗЕВІ ЗВ'ЯЗКИ, ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Матеріали міжнародного цивілістичного форуму

(м. Київ, 25-26 квітня 2013 року)

Приклад - 1. Деклараційний патент на «Комп'ютерну інформаційну систему» (№3252, від 15.10.2004) відповідно до якого комп'ютерна інформаційна система, що включає **комп'ютерне і програмне забезпечення** та сервер, яка **відрізняється** тим, що вона містить приватну віртуальну мережу (VPN) для захищеного обміну конфіденційною інформацією, VPN-тунель, з'єднаний з серверами, кількість яких становить не менше двох і які через радіомережу Radioethernet зв'язано з абонентськими комп'ютерами...

Приклад - 2. Деклараційний патент на корисну модель «Спосіб створення комп'ютерних файлів з дизайн-макетами рекламної продукції» (№41380, від 25.05.2009). включає прийняття від користувача попередніх графічно-інформаційних матеріалів та автоматичне створення комп'ютерних файлів на основі цих матеріалів, який **відрізняється** тим, що на етапі прийняття графічно-інформаційних матеріалів користувач вибирає серед запропонованих комп'ютерною програмою інформаційних шаблонів, збережених у операційній пам'яті комп'ютера, елементи фірмового стилю рекламної продукції та вводить результат свого вибору і додаткову інформацію стосовно стилю рекламної продукції у операційну пам'ять, процесор обробляє інформацію щодо елементів фірмового стилю, формуючи результат обробки інформації у вигляді набору програмних правил і рекомендацій для подальшого створення файлів, набір програмних правил зберігається у пам'яті комп'ютера та одночасно відображається на екрані комп'ютера у вигляді графічного змісту файлів з дизайн-макетами різних видів рекламної продукції, після чого користувач вводить в пам'ять комп'ютера додаткову інформацію стосовно вибраного виду рекламної продукції, процесор обробляє додаткову інформацію, вносячи зміни до збереженого набору правил і рекомендацій, результат обробки інформації у вигляді автоматично створених наборів комп'ютерних файлів для кожного вибраного виду продукції зберігається у пам'яті комп'ютера із подальшим збереженням цих файлів на машинозчитуваному носії.

2. Спосіб за п. 1, який **відрізняється** тим, що на етапі формування **набору програмних правил і рекомендацій комп'ютерною програмою** забезпечується можливість введення користувачем у пам'ять комп'ютера та обробки процесором додаткової інформації стосовно виду діяльності, емблеми, назви, слогану, додаткового графічного елемента, із збереженням всіх результатів обробки в пам'яті та відображенням їх на екрані комп'ютера у вигляді прикладів дизайн-макетів рекламної продукції.

Таким чином, якщо заявка на отримання патенту на винахід, пов'язаний з комп'ютерною програмою є «науково-технічним рішенням», то, не виходячи за межі класичної парадигми патентного права, видача патенту може бути правомірним актом патентного відомства, за умови, що в патентній формулі будуть визнаватися суттєвими ознаками (їх сукупність) лише з кола технічних ознак (у тому числі, і якщо вони мають математичні вирази). Ознаки, у формі математичних виразів, що віддзеркалюють математичні дії (додавання, віднімання, множення,...), залишаються у тексті формули винаходу, поряд з технічними ознаками, але вони не мають юридичного значення, тобто на них не розповсюджується виключне (монопольне) право.

Кривошия І.М.,
магістр філософії,

Національна Академія внутрішніх справ, юридичний факультет

Загальна природа рентного договору і його співвідношення з договором довічного утримання

За договором ренти одна сторона (одержувач) передає другій стороні (платникові) у власність своє майно, а платник взамін цього зобов'язується одержувача утримувати і робити це у грошовій або натуральній формі, тобто шляхом постійних періодичних виплат йому певних грошових сум (замість повного або часткового повернення переданого йому одержувачем у власність майна) або шляхом такого ж періодичного вручення йому у вигляді винагороди за передане майно своїх власних речей, виконання

робіт чи надання послуг. Класичне римське право договору ренти не знало. Договір ренти виник у Західній Європі у 14 ст., тобто у часи, коли після міжусобиць і періодів політичної та економічної нестабільності, викликані руйнацією рабовласницького способу виробництва і падінням Риму, в економіці почався нарешті довгоочікуваний зріст і, як наслідок, стали робитися кроки до відновлення попередньої римської правової культури: слово "рента" походить від французького "rente", яке у свою чергу походить від пізньолатинського "reddita" - віддане назад, повернуте. За своєю суттю договір ренти, таким чином, якнайкраще з усіх інших договорів відображає зміст цілком нових для римського права феодальних економічних відносин, що виникли в умовах повної анархії, відсутності цивілізації та варварства в соціальній і економічній сфері, котрим за допомогою такого договору у 14 ст. стала надаватися правова форма.

На думку відомого французького цивіліста Л. Ж. Морандьєра, причин виникнення договору ренти було дві. Однією з них була недостатня кількість готівкових коштів, що призводило до того, що "власник, який хотів продати своє нерухоме майно, легше знаходив набувача, який бажав би вічно виплачувати йому ренту, ніж такого, який був би згоден заплатити капітальну суму, бо в достатній кількості грошей просто не було". З цього приводу автору хотілося б відразу заперечити, тому що в умовах постійної інфляції, яка була тоді неодмінним супутником господарської діяльності, якраз навпаки отримувати за своє майно відразу всю капітальну суму для його власника просто не мало сенсу, а купувати його майно з розстрочкою виплату платежу ніхто не хотів, оскільки в умовах кризи покупець просто не був достатньо впевнений у своєму майбутньому. Іншу причину появи ренти Л. Ж. Морандьєр шукає не в економічній, а в соціальній і у культурній сфері і з ним, до речі, з цього приводу можна буде погодитися, оскільки, займаючи панівне становище у культурі, середньовічна церква забороняла високі процентні позики, без яких в умовах кризи просто неможливо було обійтися, і середньовічні юристи повинні були шукати вихід, як це обійти. Цей вихід було невдовзі знайдено у тому, що договір ренти був віднесений у цивільно-правовій практиці до групи алеаторних (ризикових) договорів.

Елемент ризику, який приймається кожною із сторін, полягає у наявності такого співвідношення між його реальними і очікуваними результатами, коли або один, або другий контрагент фактично отримує зустрічне задоволення меншого об'єму, ніж надане ним самим. Отже, в самому загальному плані його правова природа характеризується тим, що даний договір не є еквівалентним, тобто є правочином, у якому односторонні зобов'язання визначають зміст прийнятих сторонами двосторонніх зобов'язань. Таким чином, хоча за формою він є дого-вором, тобто належить до предмету правового регулювання договірної права, проте за своєю суттю він відноситься до переддоговірних зобов'язань, оскільки нести ризик сторони погоджуються в односторонньому порядку. Від іншого алеаторного договору, а саме від договору, який встановлює правила проведення гри (оскільки гру на гроші церква тоді також забороняла), рентний договір по суті відрізняється тим, що зчиняється не заради розваги.

Таким чином, договір ренти уособлює цивільно-правові відносини, характерні для періоду громадянських конфліктів і війн, а також пов'язаної з ними невизначеності. Оскільки даний договір укладається сторонами за форс-мажорних обставин і не має за ознаку еквівалентність власного характеру, його зміст явно суперечить формі договору як такого взагалі, через те що розірвання договору за загальним правилом допускається у цивільному праві сторонами лише на умовах повного розрахунку між ними, чого неможливо здійснити у випадку розірвання договору ренти без урахування самих форс-мажорних обставин, які призвели до укладення даного цивільно-правового договору.

Як наслідок, розірвання такого договору було значно ускладнено, оскільки не відповідало інтересам таких одержувачів ренти відповідно до умов даного договору, яким вдалося якимось чином на практиці уберегтися від розорення в ході численних економічних криз, оскільки незалежно від того, уберігся від розорення при цьому платник ренти чи ні, йому все рівно приходилося виплачувати ренту на умовах, на які він погодився за тих обставин, коли у нього не було можливості виплачувати замість ренти за

отримане у власність майно періодичні платежі за договором купівлі-продажу з розстрочкою виплату платежу, що призводило до того, що передавати йому у власність за договором ренти майно одержувач ренти погоджувався лише на явно не вигідних для себе умовах, компенсуючи їх хіба що ускладненням можливості припинення таких занижених рентних виплат у майбутньому. Це знаходило свій вияв у тому, що нееквівалентність як основна ознака даного цивільно-правового договору мала місце не тільки при погодженні умов укладення, а також при погодженні сторонами умов розірвання такого договору, тобто в ньому неодмінно повинна була міститися умова, коли розірвання договору повинно було супроводжуватися не тільки повним поверненням вартості переданого під здійснення рентних виплат майна, але й поверненням його у значно більшій кількості. Дана обставина призводила у Європі і особливо призводила у свій час у нас на Україні до виникнення так званого "кріпосного права (від слова "кріпость" - закріплення), коли людина разом з усіма своїми нащадками була "прикріплена" до переданого їй у власність майна і поки не відробить за неї усю виставлену для неї "панщину", не мала жодних можливостей залишити набуте у власність своє майно без дозволу свого "пана".

Отже, змістом договору ренти, який укладався у формі алеаторного цивільно-правового договору, було виведення цивільного обігу зі сфери зобов'язального права, яке регулює обов'язки майнового характеру, і переведення їх у зобов'язання особистісного плану, тобто виведення їх за межі зобов'язального права взагалі. Отже, коли при класифікації договору ренти враховувати саму лише його форму, він повинен бути віднесений до однієї групи договорів, але коли окрім форми потрібно буде враховувати також його зміст, то до зовсім іншої.

Таким чином, за формою договір ренти належить до групи договорів про передачу майна у власність, а за змістом - до договорів про здійснення певних дій (виконання робіт, надання послуг). Ці дії можуть бути у вигляді послуг, що повинні надаватися у натуральному вигляді, крім того вони можуть також виступати у формі дій, пов'язаних зі здійсненням грошових виплат ("чиншу" або "данини"). Зрозуміло, що ці суми збираються переважно через суд за допомогою виконавчої служби (і через те, що їхній збір, як правило, страхується за рахунок державного бюджету, мають властивості податків) і спрямовуються потім на утримання феодала, поміщика або ж "рантьє" (франц. *rentier* від *rente* - рента), тобто особи, що заробила як засновник різноманітних товариств певні грошові кошти, отже, може вкласти їх у майно, на старість відійти від справ і отримувати ренту. В останньому випадку договір ренти може бути класифікованим як такий, що з одного боку належить до групи договорів, спрямованих на соціальне забезпечення осіб, що вийшли з заснованих ними товариств, а з іншого боку - до алеаторних договорів, тобто до договорів, що встановлюють правила проведення гри (18 титул 8 розділу 2 книги "Німецького цивільного уложення"). Таким чином, подальший розвиток договору ренти пішов у бік перетворення його на частину системи соціального забезпечення, отже, як наслідок, він став у Європі поступово регулюватися загальними принципами цієї системи: були встановлені законодавчі обмеження, які поставили у жорсткі рамки здійснення виключно з метою соціального забезпечення усіх обумовлених ним дій, так само як і надання обумовлених ним послуг з метою виключення спекулятивного характеру цього договору. Спекулятивний характер договору був також виключений у частині віднесення його до договорів, що регулюють правила проведення гри (2 глава 12 титулу 3 книги Французького Цивільного кодексу), оскільки договір ренти був суттєво обмежений загальними принципами, встановленими для укладення алеаторних (ризикових) правочинів, які у сучасному законодавстві не повинні переходити певні рамки незалежно від того, укладені вони просто заради розваги чи ні.

Таким чином, договір ренти пересікається у сучасному законодавстві з договором довічного утримання. У ЦК УРСР 1963 р. договір довічного утримання належав до договорів про надання послуг, які були різновидом договорів, спрямованих на здійснення певних дій. Аналогічно справа вирішувалася і у ЦК РСФСР 1964 р., а також вирішується і зараз у ЦК Російської Федерації 1994 р., де договір ренти, що за радянських часів у нашому суспільстві взагалі не існував, є також віднесеним до договорів про

надання послуг і вважається (глава 33 "Рента и пожизненное содержание с иждивением") різновидом договору довічного утримання. На Україні проте, на жаль, незважаючи на давню сумну традицію кріпосного права, договір ренти віднесений до договорів про передачу майна у власність, а не до договорів про здійснення певних дій, що відображає спрямованість законодавства на закріплення відносин, які можуть виникати переважно в умовах кризових явищ, отже, усі обмеження, які накладаються на договір ренти тоді, коли він вважається різновидом договору довічного утримання, у нашому законодавстві, на жаль, поки що не існують, що робить даний договір рідко вживаним у вітчизняній цивільно-правовій практиці.

Демидова Г.С.,

кандидат юридических наук, доцент, заведующая кафедрой гражданского права и процесса
Южно-Уральского государственного университета

К вопросу о месте наследственного права в системе гражданского права РФ

Вопрос о месте наследственного права в системе российского гражданского права относится к числу дискуссионных.

Наследственное право (в объективном смысле) представляет собой совокупность правовых норм, опосредующих процесс перехода прав и обязанностей умершего гражданина к другим лицам в порядке универсального правопреемства. Российскими цивилистами наследственное право рассматривается либо как институт гражданского права [1, с. 40; 3, с. 5], либо как его подотрасль [4, с. 9; 2, с. 33]. Последнее утверждение в большей степени отражает положение наследственного права как элемента системы российского гражданского права.

Однако для аргументированного разрешения спора необходимо обратиться к научным разработкам теории государства и права относительно соотношения категорий «правовой институт» и «отрасль права».

Правовой институт - это часть отрасли права, регулирующая самостоятельный вид однородных общественных отношений. Для института права характерны однородность его содержания, комплексность правового регулирования и законодательная обособленность.

Подотрасль права представляет собой совокупность нескольких однородных и предметно взаимосвязанных гражданско-правовых институтов и имеет свои подотраслевые предмет и метод регулирования. В качестве критерия определения подотрасли Н.Д. Егоров указывает "специфические особенности отношений, оказывающие наиболее заметное влияние на характер правового регулирования" [1, с. 24]. Дополнительным свидетельством принадлежности совокупности норм права к подотрасли является выделение общих для данной подотрасли норм права, образующих ее Общую часть.

Все указанные признаки подотрасли права характерны для наследственного права РФ. С введением в действие раздела V ГК РФ ("Наследственное право") наследственное право стало второй после обязательственного права подотраслью права, закрепившей в качестве самостоятельного института общие положения (гл. 61 ГК РФ «Общие положения о наследовании») и имеющей несколько предметных и функциональных институтов: институт наследования по завещанию (гл. 62 ГК РФ), институт наследования по закону (гл. 63 ГК РФ), институт приобретения наследства (гл. 64 ГК РФ), институт наследования отдельных видов имущества (гл. 65 ГК РФ).

Можно констатировать наличие подотраслевых предмета и метода наследственного права, которые соотносятся с предметом и методом гражданского права в целом. Предмет наследственного права можно определить как общественные отношения имущественно-стоимостного характера, регулируемые законодательством о наследовании [7, с. 43]. Опосредуя динамику имущественных отношений,